

EL DR. AMADOR VEGA

El Dr. Vega és un estudiós de Llull. En el sentit complet d'estudiós, en el significat llatí de "studere", tenir afecció per l'objecte de la teva dedicació. Hi dedicà la seva tesi doctoral i ha publicat recentment Ramon Llull y el secreto de la vida. Ediciones Siruela(2002). Llibre del qual es fa recensió en l'apartat bibliografia d'aquesta edició d'ALOMA. En l'actualitat és professor de Filosofia de la Religió a la Universitat Pompeu Fabra i professor de Psicologia Profunda i Religió al Màster de Psicologia Analítica de la nostra Facultat.

Aquesta entrevista amb el Dr. Amador Vega inaugura, en aquest número especialment dedicat a Ramon Llull, un nou apartat de la nostra revista ALOMA. Un apartat diferent dels articles de fons. L'anomenem «Converses», que podran ser «amb» o «entre»... Estem segurs de no desmerèixer la qualitat d'una Revista com la nostra, que cerca qualitat i importància de contingut i pensament. Ben segur que el lector trobarà inspiració per a aquelles reflexions que completarien el diàleg que transcrivim.

Pere Segura: Doctor Amador Vega, vau dedicar la vostra tesi doctoral a l'estudi de l'obra de Ramon Llull i ara heu publicat aquesta obra que porta per títol *Ramon Llull i el secret de la vida*; són anys, doncs, de dedicació... Permeteu-me, per començar, fer-vos una pregunta de caire personal: sou un cercador del secret de la vida més que un estudiós de Ramon Llull?

Amador Vega: Sí, crec que està ben vist, ja que per a mi Llull és una fita més en un camí de recerca. Potser pot semblar que aquesta expressió "secret de la vida" és un xic grandiloqüent, però per a una persona amb formació humanista, i per sobre de tot filosòfica, es tracta de trobar, o cercar i trobar en aquesta polaritat que ens ha ensenyat Llull, tal com jo he llegit l'obra de Llull..., doncs sí, certament, el que es busca és el secret de la vida. Llull és un pas més, com ho ha estat abans el Mestre Eckhart i d'altres autors, als quals he volgut dedicar-me, perquè crec que aquests autors ens ensenyen a llegir els secrets de la vida. Són mestres de lectura i, per tant, són guies. Jo no m'hauria dedicat a Llull pel simple fet d'estudiar la seva llengua, o la incidència del seu pensament en el context europeu, cosa prou rellevant i que

altres persones poden fer esplèndidament. Per a mi, Llull és un autor que em descobreix camins, la qual cosa no vol dir que no m'hi hagi hagut d'endinsar d'una forma intensa, però no em consideraria només un estudiós de Llull, sinó que el que realment m'interessa és el secret, la recerca del secret. Llull és un mestre de lectura, i jo llegeixo.

PS: Respecte a aquesta lectura, em sembla que sistemàticament assenyalau polaritats. No crec que sigui un tòpic afirmar que estem de tornada de discursos o argumentacions en excés lineals. Les polaritats, com les paradoxes, les trobo assenyalades ja en les primeres pàgines, per exemple, "allò sensible" i "allò intel·ligible", "l'experiència individual i l'horitzó històric universal", "l'experiència i la conversió", "vida i lectura", "acció i contemplació"...

Diríeu que Llull es mou també en la resolució d'enantiodromies, en una espiral creixent, més que no pas en un discurs lineal. Són molt lul·lianes les polaritats? Es troba en Llull allò que, a Deusto, el professor Lanceros anomena la ferida tràgica, l'escisió primerenca que acompanya l'obertura de la consciència...?

AV: Aquestes polaritats es troben en Llull. No es tracta de sistematitzar allò que no és sistematitzable. La polaritat fonamental de la qual parteixo en el meu estudi és "allò sensible – allò intel·ligible". Així va ser en la meua tesi doctoral. Quan era llavors a Friburg, vaig trobar un dels textos de Llull més complexos. Vaig voler fer una lectura sistemàtica, sobretot de l'obra llatina -l'obra literària m'era més a l'abast- i vaig començar per la que creiem avui que és la primera obra, el *Compendi de la Lògica del Gatzel*. És una obra que Llull va fer abans de la seva il·luminació de Randa, per tant, entre les primeres visions de la Creu, és a dir, entre el cop sensible del Crist encarnat, tal com ho explica ell en la seva autobiografia *La vida coetània*, i la segona il·luminació, que jo interpreto com el moment en el qual Llull rep la forma per a comunicar els continguts de la veritat que ell ha trobat, en aquest cas, la veritat cristiana. Però en aquest període, que són nou anys entre les visions sensibles i la comprensió intel·lectual o intel·ligible, jo crec que se situa no només l'esquema teòric de l'obra de Llull, sinó també el seu esquema vital. Paradoxalment, en la primera obra escrita en aquest període intermedi es troba un passatge d'una lectura que jo diria terrible i molt fosc -m'hi vaig passar com deu anys tractant d'interpretar-lo-, i que avui dia el considero com el meu *koan* particular, un passatge en què es descriuen quatre punts de coneixement, de significació, que han constituït l'eix del meu interès per Llull, també l'eix de la meua vida. Així completo, també, la primera pregunta que m'heu fet.

No només la vida i el procés de coneixement es reparteixen en aquests quatre punts. Estem més en una posició quadripartida que no pas tripartida, més quaternari que trinitari, i aquests punts descriuen polaritats, la més important de les quals és la que es dona entre allò sensible i allò intel·ligible, amb les seves variants: sensible-sensible, intel·ligible-intel·ligible i intel·ligible-sensible.

PS : En realitat són més que polaritats en diferenciació..., no és cert?

AV: Exactament, són etapes. Aquestes polaritats descriuen no només uns graus de coneixement, sistemàtics, sinó que descriuen quatre fases de la vida. Són les seves fases de la vida, però també són les fases de la vida de tota persona. El secret de la teva pròpia vida consisteix a trobar en la pròpia vida aquestes quatre fases. No només a trobar aquestes quatre fases, sinó a trobar les connexions entre les polaritats que en fan la descripció.

PS: Feu referència, insisteixo, a un passatge concret d'una obra de Llull...

AV: Sí, i a l'obra que he citat, obra que els estudiosos sovint consideren una obra menor, que resumeix la lògica d'Algazel, se suposa que és el període en què Llull està aprenent l'àrab i, per tant, probablement, per fer exercicis d'àrab llegia l'obra d'aquest filòsof persa tan important, i resum de l'escolàstica medieval. El meu professor Charles Lohr, a Friburg, ja havia fet la seva tesi doctoral sobre aquesta obra. Però ningú, crec, no havia interpretat aquests passatges foscos. Havien estat identificats alguns d'altres pel mateix Lohr, però aquest passatge, precisament, dels quatre grups transcendents, no havia rebut cap interpretació.

PS : En quin moment al voltant de la conversió se situa, doncs, aquest passatge?

AV: És un moment entre la conversió i la comprensió de la conversió. La conversió és un moment que té dos temps, un moment que..., al final del meu llibre cito Jung quan deia que "la vida és un breu episodi entre dos grans secrets que en realitat només són un".

És a dir, que a Llull se li dóna, se li revela un secret en el moment de les visions: és un moment sensible, però ell no té capacitat per entendre'l encara. Per què? Perquè no té cap base. Segons el model paulí, podem dir que ha estat agraciat amb aquesta visió, però no té capacitat per entendre-la. La seva capacitat li vindrà en els seus nou anys darrers. Per tant, entenc l'experiència mística com un procés en el qual hi ha un moment de gràcia, però al mateix temps un esforç terrible per entendre aquesta gràcia. Cal desenvolupar una sèrie de processos, entre els quals hi ha el procés intel·lectual, al final del qual "jo entendré allò que em va passar fa nou anys". Des de la perspectiva de l'eternitat, sí que és un sol moment aquell en què es divideixen alfa i omega, però, des de la perspectiva humana i escatològica de la temporalitat, entre el primer i el darrer d'aquests nou anys, es necessita un desenvolupament històric.

PS: Tot això que comenteu, ho trobo francament interessant. Em porta a la ment un munt d'associacions. Per un costat, els pelegrinatges, i la seva importància iniciàtica i individuadora; hem vist, per exemple, la revitalització de voler fer el camí vers Santiago de Compostel·la... Per altra banda, i recordant com citeu en la vostra obra Perceval, em ve a la ment la cerca de l'eterna pregunta, aquella que de retorn al castell del vell rei malalt encara no s'encerta a formular, "a qui serveix el Grial?".

Però també en aquest joc d'associacions, vull fer esment del títol que Gandhi posà a la seva autobiografia: *Les meves experiències amb la veritat*. Quina veritat representa aquesta comprensió de la conversió que afirmeu? No penso que s'hagi de reduir a una conceptualització o racionalització d'un caire del pensar abstracte i positivista, sinó una comprensió d'un alt valor simbòlic. Com que heu citat Jung, recordeu com aquest deia que el símbol era fruit de l'experiència vital. El símbol sorgeix de l'experiència, obre experiència, l'acompanya. De quina forma Llull us ha atret en una cerca pròpia de veritat? M'agradaria molt que em comentéssiu com veieu d'interessant, doncs, la lectura de Llull, perquè ens pot enriquir com a experimentadors de la nostra existència, ens pot estimular, en el sentit que vulguem també obrir-nos amb esforç a la lectura experiencial, pelegrina i comprensiva de la nostra existència i vida...

AV: Aquí, doncs, uns dels problemes base radica en la paraula experiència. Em fa molta por parlar d'experiència, però al mateix temps no vull prescindir-ne. Em fa por perquè, per a alguns, es posa l'experiència com un aval per passar per davant de qualsevol acte de raó. Llull situa la seva experiència com a precedent per a una comunicació posterior. Per què? Perquè hi ha una autèntica comprensió de l'experiència. L'experiència no és una cosa que es comunica als altres si no ha estat mediatitzada per una comprensió racional. Les experiències en tant que úniques no són comunicables. Però si aquesta experiència té una projecció en la història i, per tant, en allò sensible, i aquesta experiència es verbalitza, vol dir que aquesta experiència té una càrrega simbòlica fonamental, perquè té al mateix temps una càrrega comunicativa universal. Per tant, no estem entenent l'experiència de ningú, sinó que estem entenent el missatge..., aquella experiència a nosaltres també ens diu alguna cosa de veritat. Tota experiència té un fons de veritat, però nosaltres no podem accedir directament a aquesta veritat si no es fa real, si no es realitza, en una vida particular i molt concreta. Jo crec que la vida de Llull és un model perfecte per a nosaltres, no només per als homes del segle XIV, als quals ell s'adreçava, sinó que és un model perfecte perquè aconsegueix projectar la seva vida de forma simbòlica. De manera que la seva pròpia vida és un model de veritat per als altres. Per això ell, en un aspecte que no ha estat, crec, prou entès, pot semblar en algun moment d'un cert fanatisme, podríem dir, en els seu intent de convertir els altres, no només els «gentils», sinó els musulmans. No ha estat entès, perquè nosaltres veiem més que un intent de comunicar un discurs dogmàtic, com aquell que a ell l'obsessionava de la Trinitat. Jo crec que són coses de l'època, que des de la nostra perspectiva són difícils d'entendre. Ell no volia imposar res. Estava tan convençut que la seva experiència era veritable, que creia que tot home ve obligat a fer aquesta experiència veritadera de conversió. Perquè tothom que compregui allò que li ha estat donat en un moment determinat de la seva vida, molt al començament, però que encara no ha entès, aquest home és un home salvat, perquè ha fet l'experiència simbòlica de la seva vida, ha realitzat el símbol en la seva pròpia vida. Tota la resta, el llenguatge de la teologia, el llenguatge dels musulmans, el llenguatge dels cristians, forma part d'un context apropiat, de l'època en la qual ell es trobava, i va trobar el millor

llenguatge per a transmetre això. No estic segur d'haver-me expressat prou clarament en aquest aspecte..., ja anirà sortint més endavant...

PS: Bé, m'agradaria portar ara aquí, a propòsit del que anem parlant de la recerca de la veritat i del que és comunicable, un tema, una polaritat prou carregada de malentesos. Em refereixo a "què s'entén per subjectiu"; perquè encara s'oposa sovint el que és subjectiu al que és científic. Què s'entén llavors per ciència, si no pot atendre l'objectivitat d'una subjectivitat comunicable? És possible que per a un filòsof i pensador això agafi un interès diferent, però no menor? Els discursos epistemològics, la provatura del cert en una investigació, la cerca del que és comprovable, el que implica afirmar que quelcom és científicament cert, tot això em sembla que té molt a veure amb el que estàvem parlant. Quan diem, per exemple, que la "meua" experiència no és comunicable, que cadascú té la seva pròpia experiència, però que podem transmetre quelcom que té un valor més universal, que la gent s'hi pot agafar, penso que no estem parlant llavors d'un denominador comú -per posar una imatge numèrica, de fraccions- sense que el numerador es pugui conèixer. No estem parlant d'una mena d'abstracció homologable i prou allunyada de l'experiència. Penso que Lluïl ens apropa a una comprovació de veritat que és una paradoxa. Per una banda, serà veritat allò que sigui comunicable, en un cert sentit de veritat, però aquesta veritat ve de tal experiència que, en assajar comunicació, obro la porta, m'apropro, a allò que és inefable, a allò que no es pot fabular. Veritat llavors tant és allò que en arribar a l'altre pot comprendre, com allò que a l'altre el belluga internament, el con mou vers una experiència pròpia. He comunicat allò simbòlic si allò que comunico mou l'altre i el mou en un camí que ni jo veuré i que ell farà amb esforç, de pelegrinatge, per comprendre. És objectiu quelcom que belluga vida..., no us sembla? I aquí hi deu haver també el fet de copsar veritat no només perceptivament sinó intuitivament, i precisament copsar la veritat de l'altre amb qui em vinculo en la recerca de veritat. Raó en la seva etimologia és molt més que un concepte abstracte tancat, inclou els termes de contrast i trobada entre diversos elements que intervenen en la recerca...

AV: Efectivament, almenys en el temps de Lluïl, raó no s'entén com ara l'entendem comunament. Quan es parla d'objectivar i de raó, hauríem de tenir en compte, crec, que ni allò objectiu ni allò enraonat o raonable, no és mai posterior. És a dir, tothom té experiències però no tothom és capaç d'eleva la seva experiència a un model universal. Tal vegada estic dient una cosa una mica gruixuda, i en què un científic a l'ús, il·lustrat, podria veure quelcom d'esoterisme. Diria: "com és comprovable això?". És molt senzill: és comprovable en la mesura que hi ha models que, com deïeu, mouen, mouen altres models, mouen generacions, mouen pensament, mouen vida, finalment. Jo crec que els grans models, Jesús, Buda, Confuci, són models de veritat, perquè més enllà de la seva realitat històrica, que no s'exclou, que hi és, i que és molt necessari que hi sigui, perquè és una forma de comprensió d'allò que no es pot comprendre..., però més enllà, aquests models han mogut i segueixen movent discursos molt enraonats, discursos científics, discursos socials, discursos

hitòrics, discursos psicològics. És a dir, jo no crec que s'hagi de separar, i ara ja anem a pams, el món de l'experiència mística i el món de l'experiència científica, vull dir del món del coneixement científic. Penso que el missatge bàsic i essencial de Llull és la unió de ciència i experiència. O en les seves pròpies paraules: "ciència" i "amàn-cia". Si separem el món de la ciència, el món de l'episteme, del món d'allò sensible, del món d'allò que és experimentable, no estem ni entenent ni experimentant. Per això, ell ve a dir: "S'ha d'entendre allò que estimes i s'ha d'estimar allò que entens". De la mateixa manera que s'ha de comprendre allò que has experimentat, i s'ha d'experimentar allò que has viscut.

En aquest sentit aquestes polaritats no són fixes, no és un sistema dialèctic hege-lià o parmenidí..., per això ell descobreix la lògica combinatòria segons els models de saviesa de la seva època, dels kabalistes i dels sufis..., és a dir, tota veritat no ho és perquè sigui una veritat fixa, i demostrada, sinó perquè aquesta veritat és una veritat *compartible i convertible*. Les veritats es mouen, les veritats canvien de lloc, peregrinen, i no per això deixen de ser veritats. No tenen un lloc fix, perquè no en tenen, de lloc. Elles són el lloc de les altres coses. Per això Llull, ell mateix, és un model de veritat. Ell és el model d'altres vides, model d'altres modes de coneixe-ment, d'altres modes de pensar.

Ciència i amànica, coneixement i experiència units. Aquest és el món en què es mou Llull i jo crec que és absolutament vàlid avui en dia. Per a mi, almenys ho és absolutament.

PS: Passant, potser, a l'actitud bàsica que pugui comportar aquesta cerca de veri-tat, jo la veig en l'actitud de conversió. En Llull, poseu la conversió en allò que porta el jo a experimentar-se pecador, i poseu en una atenció adreçada únicament al propi jo, la substància del pecat, si ho entenc bé. Un jo que només està atent a ell mateix, que no es transcendeix... Creieu que l'obertura a allò transcendent corre-geix tot allò que en psicologia anomenem inflació del jo? No hi ha aquí també una polaritat Jo/Self. En psicologia profunda diem que el jo s'ha d'obrir al self, entenent el self no com quelcom conceptual, sinó com una font d'autenticitat. No es tracta, òbviament, de deliris d'autenticitat, però sí d'estar oberts al do d'experiència de vida, i de la cerca de sentit, que ens hagi estat donada. És el que Pau Casals ens explica en la seva biografia: "Vaig veure música en mi i vaig dedicar la meua vida a servir-la", ben diferent que no pas si hagués dit: "Vull arribar a ser un gran músic". I ben segur que és un servei creatiu i diferenciat, no pas servilisme allunyat de tota singularitat. Quan Pau Casals toca *El cant dels ocells* resulta inconfusible en un art meravellós. I comunica universalment.

La conversió lull·liana va per aquí, representa també un diàleg Jo/Self, creatiu i comunicable? En fi, si conversió..., pecat..., quin discurs trobeu important en Llull en aquest aspecte?

AV : No són discursos allunyats aquests que citeu de la psicologia i el tema lul·lià que ens ocupa. Pel que fa al pecat, l'entenc en Llull com quelcom que ell explica d'una forma molt simple. El pecat és tota desviació de la mirada; és a dir, quan el jo

no centra la seva mirada. Què vol dir això? Doncs, que en lloc de mirar vers Déu, hom es mira a si mateix. Aquest és el primer error per a Llull, i es tracta d'un filòsof, no només un home religiós, i ens diu que a partir d'aquest punt no serem capaços de trobar la veritat, i no arribarem a conèixer mai la realitat. Si nosaltres, en lloc de mirar vers l'únic fons de realitat, el que fem és mirar-nos a nosaltres mateixos, no ens comprendrem mai, ni tan sols a nosaltres mateixos. Perquè, per a Llull, Déu és la realitat i, per tant, és allò que és més a prop del que anomenem el *Self*, és a dir, un jo convertit. En la mesura que l'individu no es mira a si mateix com a centre de la realitat, sinó que intenta sortir de si mateix, troba l'autèntic jo, en el cas de Llull, el jo Diví. Nosaltres formem part de la realitat, però aquest jo que no vol sortir de si mateix té una perspectiva errònia, perquè només es veu a si mateix. Aquest jo és real, però no veu la resta de la realitat. Ha de fer un esforç, ha de fer un sacrifici per sortir-ne..., i des de fora veure l'única perspectiva i, per tant, pobra que tenia, i des d'aquest nou fons de realitat trobar la riquesa d'un món, en el qual també hi ha el jo pecador, però on també hi ha la possibilitat d'un jo salvat. Jo crec que la diferència entre jo i el *Selbst*, o jo i *Self*, descriu d'una forma perfecta, molt clara, aquell context en el qual es troben els místics anteriors als descobriments de la psicologia profunda.

PS: Aquest *Self* no penso que s'hagi de psicologitzar en extrem o fer-ne una topologia més, que de nou el tancaria en un jo cercador de la pròpia autenticitat sense cap mirada fora de si mateix. L'home religiós, Llull mateix, davant el *Self*, més enllà de fer-ne una construcció mental o un resum autobiogràfic, se situa en un camí de vida, de pelegrinatge, en anar relitzant la pròpia individuació. Però també em recorda una mena de paradoxa que un bon amic va formular en una barraca de l'antic Camp de la Bota, al barri de la Mina. Deia, somrient i punyent alhora en la recerca de sentit: "D'alguna manera Déu i jo, si no som u, que no ho som, tampoc som dos". Era en Francesc Botey, home de Déu, lliurat en cos i ànima a la gent en marginalitat. En ell, com en Llull, l'obertura a Déu troba l'obertura a l'altre...

AV: Jo diria que Déu en Llull és l'obertura, amb això combrega absolutament amb els moderns. Rilke també parla d'"allò obert", no l'anomena Déu, però crec que no hi ha cap diferència. I hi ha moltes diferències històriques, hi ha moltes diferències culturals, moltes diferències contextuais, però en tant que una veritat simbòlica no hi ha cap diferència. Això és molt important, Déu, per a Llull, és una obertura, la qual cosa vol dir que ell ha estat defugint fer de Déu un ídol; Déu és un camí per sortir, però no és un punt d'arribada, en el sentit d'allò fix, que un cop ho tens ja ho tens per a tu i, per tant, ho comunicuis als altres o no, ja ho tens. Déu, per a Llull, sempre és desconegut, però ja t'acompanya des del moment de la conversió. No és una cosa que es pugui posseir, se'n pot parlar, però és incomunicable; se'n poden dir atributs, però resta inefable. Sempre en aquest model de la paradoxa, vull insistir, Déu no és una cosa, no és un ídol per a Llull. La gran aportació dels místics a la tradició és oferir una idea, un model de Déu que no pot ser objecte de propietat. Comporta, més aviat, un model de vida i d'experiència.

PS: Em sembla veure aquí l'acceptació d'una contingència substantiva, l'acceptació dels propis límits per part de l'ésser humà. Em sembla també una mena de paradoxa: estic obert a l'inefable i, tanmateix, no hi arribaré mai...

AV: Exacte...

PS: Accepto els meus límits en l'obertura vers el transcendent...

AV: Els accepto, però al mateix temps hi sóc..., i m'hi poso...

PS: L'intueixo..., m'hi identifico..., m'extasia...

AV: Exacte...

PS: Però no hi sóc mai del tot..., i si me l'apropio, ja ho he espatllat.

AV: I, per tant, no dic com és, per això Llull més que definicions fa servir el discurs dels noms de Déu: és Bo, és Etern..., ho és tot. Déu és la màxima possibilitat. Jo crec que aquí Llull és molt a prop d'unes formes de pensament molt discutides, com ara les de Heidegger quan diu que "més alta que la realitat està la possibilitat". En aquest cas, Déu, per a Llull, és més enllà de la realitat com a possibilitat, perquè és la realitat absoluta. Certament, és una paradoxa.

PS: Bé, això és el que posa un mínim de tensió en l'existència humana, allò que fa que la dignitat humana reposi en l'"aprendre" més que en el saber tancat. Així, es troba en l'origen indoeuropeu de la paraula *digne*. Vet aquí, aquell Octavio Paz, amb la seva dignitat de Nobel, afirmant: "Hemos venido a este mundo a aprender a amar, que para el resto vale la pena estarse quietos...". Això seria també, en certa manera, la "amància", sempre aprendre...

AV: Exacte...

PS: Però el qui sempre està aprenent, està obert a noves preguntes, no és cert? I, així mateix, se sent unit a allò inefable. Aquesta obertura, m'agradaria ara relacionar-la amb la importància que doneu a l'autoestranyament, també quan assenyaieu que l'acció és fruit de la contemplació. El Jo no obert, centrat en ell mateix, el veig en allò que afirmeu: un jo que cerca de forma malaltissa la pròpia salvació, amb excés d'autoria, amb excés de protagonisme, oblidat de l'obertura al misteri. Això pot semblar abstracte, però, movent-nos en terrenys acadèmics, m'atreviria a dir que de vegades es nota, en la forma d'ensenyar o en la forma d'investigar, la forma de transmetre, la forma de construir àmbits, fins i tot universitaris, quan el poder els tenyeix. Un cert sentit tancat "d'haver arribat", quan una tesi o una afirmació acadèmica quotidiana, resulta la presentació d'una veritat, novetat o no, tancada i definitiva. El món científic positivista crea amb facilitat aquest prejudici o l'univer-

salitza. Amb facilitat s'esborrona el pelegrinatge d'aprendre... Recordo un ancià savi, Adolf Guggenbuhl, pujant amb dificultat vers el micròfon per obrir un congrés de Psicologia, tot dient: "Voleu dedicar aquest congrés a questions encara obertes...?", cerqueu respostes, sí, però que restin obertes sempre a noves preguntes!". La veritat no és descans, tant com esperó, no és cert? Té a veure tot això amb el que voleu expressar amb autoestranyament?

AV: L'autoestranyament és..., el model de saviesa pregunta-resposta, que ja en els grecs trobàvem, no? Si nosaltres entrem en aquest diàleg -a mi m'agrada més la paraula conversa, com el model de conversa entre mestre i deixeble, on el mestre deixa de ser mestre per convertir-se en deixeble, és a dir, per donar possibilitat al deixeble perquè al llarg de la seva vida trobi noves preguntes..., que seran les respostes que havíem buscat en primera instància; i aquestes respostes es convertiran en preguntes per al seu mestre també... És a dir, que el model de la conversa és un model de saviesa, crec, perquè dóna possibilitat a l'autoestranyament, a un discurs del qual Levinas i d'altres autors han dit l'alteritat. Jo crec que el nostre model cultural, si més no el model en què jo em moc, és el model del judaisme, del cristianisme, el model de l'Islam espiritual, el model de l'alteritat. I aquest és el punt més central, més essencial, del pensament lul·lià. L'altre és el resultat de la teva voluntat comunicadora, però també de la teva compassió i del teu amor. I, al mateix temps, l'altre sentirà per tu allò que tu havies transmès a ell, no?

PS : Hi ha un tema que ens ocupa a la Facultat: la transmissió de coneixement deu ser un art, no és cert? No només la transmissió d'una informació pautada o fixa. A l'època de la informàtica s'afirma que podem ensenyar, mostrar no poques coses virtualment. Un munt d'informació no necessita d'"hores de classe" per ésser transmesa. El Dr. Joan Majo, pioner al nostre país en informatització, ens ho va comentar abastament en una conferència a la Facultat, ja fa uns anys. Quan va acabar la seva exposició, li vam fer la pregunta: Qui li dirà a aquell alumne eixerit davant l'ordinador: "Tu m'importes i no només el que estàs agafant com a informació"? "M'importes tu més que el que jo et pugui transmetre...". Va donar les gràcies per donar-li ocasió d'afirmar que les estones que amb més entusiasme recorda dels seus temps d'universitari, eren les de les converses de passadís i d'àmbits extraaula, amb els professors. Transmissió de coneixement també és trobada que mou experiència, que comunica vitalitat, motivació. De vegades, es diu que Llull va ser un predecessor de la Informàtica...

AV: Sí, això ho va dir Eusebi Colomer...

PS: El recordem amb afecte; la seva vida es va aturar ací parlant-nos de Llull, en unes trobades al voltant de Llull. Heu parlat abans de "diàleg", en aquelles taules rodones, "diàleg" era certament recerca de "logos", sentit...

AV: Bé, és clar que informació i comunicació no és el mateix. En efecte, una

màquina pot informar d'una gran quantitat d'elements. Però aquesta informació sense una base personal de comprensió, en realitat no serveix absolutament per a res. Fins i tot, jo diria que pot fer mal. Per què? Perquè no troba lloc, ni troba un sistema racional per sintetitzar-la...

PS: Els estudiants saben quan hi ha transmissió de coneixement d'una forma viva...

AV: Els estudiants noten que quan puges molt, quan estàs tocant allò que és més a prop teu, al mateix temps ets a distància. I aquí entrem en l'a prop/lluny, és a dir, quan més a prop ets d'una cosa, no per insistir-hi més, més la coneixeràs, sinó segurament per abandonar-la i anar vers els alumnes mateixos. Jo, no és que ho tingui calculat així..., surt d'aquesta manera... Són costums i hàbits d'ensenyament. De vegades, com més a prop ets d'un tema, procures ensenyar-lo d'una forma més freda, o... més indirecta. Jo gairebé no parlo mai de Llull a classe! He passat anys sense ensenyar-lo, i tinc una assignatura que és filosofia medieval...!

PS: I això...?

AV: Em costa molt explicar Llull. I probablement és un dels autors medievals que conec millor...

PS: És... curiós, no?

AV: Sí...

PS: Bé, seguint la biografia de Llull, assenyaleu com, en una crisi important al costat de l'ensenyament de l'Art als parisins, apareix el record del martiri, sembla que pateix llavors com havent oblidat una actitud que no devia haver oblidat... apareix el martiri contraposat al diàleg pel que fa a aconseguir el convenciment en aquells a qui es vol adreçar. En quina mesura trobem en Llull una crisi semblant a la de tot ensenyant que necessita no solament mostrar quelcom a l'intel·lecte de qui l'escolta, sinó donar testimoni adreçant-se a la totalitat de l'experiència de qui l'escolta, que no només a la seva raó i pensament? Transmissió de coneixement i transmissió de vida van plegats d'alguna manera? De quina forma? És el testimoni que el que ajuda a superar el patiment de comunicar?

AV: En el moment en què parlo de la famosa crisi de Gènova, Llull s'adona, interpreto, que s'havia allunyat massa del model de veritat. El model de veritat eren els altres..., no el seu propi sistema, que en aquell moment ja havia assolit unes cotes d'incomprensibilitat, d'especulació, terribles... Llull pateix els seus propis pecats..., perquè la manca de claredat del seu propi sistema és el que el porta a fracassar en el seu intent de transmetre una cosa molt més simple, com és el testimoni personal, i aleshores es recorda d'aquell testimoni personal. I es recorda que el

més important no era escriure el millor llibre contra els errors dels infidels, sinó que allò més important era donar la seva vida pels altres. Aquí és clar, des d'un punt de vista científic, topem amb la paradoxa més gran. Com es pot transmetre a través d'un sistema científic de coneixement, com és l'Ars Magna de Llull, una experiència de donació i una experiència de martiri? Jo no tinc resposta clara a això, jo només crec que quan Llull recupera el primer model, el model de martiri, el seu sistema científic es fa molt més clar també. I el comença a simplificar. I a partir d'aquí veiem que comença l'època en què el sistema de Llull començarà a ser acceptat, pels mestres de la Universitat de París, i començarà a trobar un model de comprensió i d'apropament vers els altres.

Respecte a l'ensenyant..., què ha de fer? Ha de transmetre coneixements o ha de transmetre l'experiència? Jo diria que si la seva experiència no és fruit dels seus coneixements, i si els seus coneixements no són fruit de la seva experiència, el seu ensenyament és un fracàs. Sé que contesto d'una forma paradoxal, però no en tinc d'altra... Si la teva experiència no l'has sabuda elevar a un model universal per als altres, ja pots fer un discurs sobre les maravelles més importants, ja pots haver estat a l'Índia i haver-te posat un sari, i haver anat a cremar incens davant el temple de Shiva, que no serveix per a res. Si allò no és traduïble per als altres, no serveix absolutament per a res. I aquesta traducció és el que jo crec que és el model científic. El model científic s'acompleix quan la teva experiència té un valor universal, allò que val. Crec que era Hartmann qui va dir que els valors valen. No trobaria altra forma de dir-ho..., és diu que els valors són bons, els valors són..., no: els valors valen. Quan la teva experiència val per als altres tenim un model científic. I què vol dir això? Doncs, que els altres veuen en si mateixos el lloc a partir del qual també ells poden començar a conèixer allò que han experimentat. No ha de ser la teva experiència. Allò que compartim no és l'experiència, allò que compartim és la comprensió d'aquesta experiència, el llenguatge, el modus, la raó d'aquesta experiència. Per tant, el que és important no és la teva experiència, sinó la capacitat de comunicarla. Llavors, deixa de ser una experiència individual, deixa de ser una experiència extraordinària. Per això, els místics no creuen gaire en les experiències extraordinàries... en les visions...; sant Joan de la Creu diu que les visions són per als principiants! Els que comencen a fer meditació tenen unes certes visions, però si es queden atrapats en això, es queden amb l'ídol.

PS: Hi ha exemples d'idolatria especial en el camp de la psicopatologia. Pacients que han intuït quelcom del món de les visions i han quedat, com se sol dir, "penjats" d'allò, sense progrés i en estat sovint "borderline".

AV: L'expressió "quedar penjats" sembla prou adient...

PS: Vénen a la consulta amb un diagnòstic precedent d'alguna forma d'esquizofrènia, i es comuniquen amb prou naturalitat, sovint et mostren escrits on es barreja un tema arquetípic, mític, proper a la mística. Algú ha fet els seus viatges de recerca d'autenticitat perduda, en un anar i tornar fins de l'Índia. Tenen com una

malenconia de no saben ben bé quin paradís perdut, quina visió primera intuïda i alhora com impossible de recuperar. No resulten suficients els tòpics de regressió o fixació en etapes primerenques de l'existència. Resten com posseïts per un tema més poderós que se'ls menja l'energia i els deixa inadaptats per a la realitat més propera mentre romanen en aquesta situació...

AV: Jo crec que aquells models de què parlaven el que et diuen és..., bé, són models que no són nostàlgics. És a dir, el paradís no és un lloc on s'hagi de tornar. Probablement perquè el paradís tampoc no és una cosa que es trobi darrere teu. Hi ha tota una lectura cristiana de l'escatologia. Sense entrar ara en aquests temes, cal dir que no són models nostàlgics. "Cualquier tiempo pasado no fue mejor"...

PS: I, segurament darrere els tòpics frívols del *carpe diem*, s'hi deu trobar també la recerca del paradís perdut, en la recerca del plaer momentani de l'ordre que sigui, aparentment sense més sentit, amb un excés d'autoria per part d'un jo sense nord, no us sembla?

AV: Totalment d'acord. El Jo que busca satisfacció el que busca és una afirmació d'aquest Jo. L'única manera amb què pot afirmar-se és satisfent els seus desitjos. Però aquesta satisfacció dels desitjos no és una comprensió més gran de la realitat, ni de bon tros.

PS: També em vénen a la ment, a propòsit del que hem parlat, certes experiències per a mi colpidores. Aquella persona que ve a la consulta i et diu, entre d'altres raons, que ve "perquè vaig tenir l'ocasió d'escoltar-lo i vostè es creu el que diu". Era un intel·lectual i investigador, una mostra tal vegada de la dita: "*intel·lectus quaerens fidem... fides quaerens intellectum*". Tal vegada allò que assenyaleu amb fermesa en el vostre estudi de Llull. "Ama el que coneixes i coneix el que estimes", no? Bé, la meua pregunta al final de totes aquestes consideracions o divagacions seria: En quina mesura la passió del coneixement és ascensió contemplativa i la transmissió de coneixement, encarnació amant? I també una altra: Com heu vist en Llull el que anomenau "usos transgressors del llenguatge paradoxal propi de la literatura mística"? I tal vegada un corol·lari: Un professor apassionat, també és transgressor en certa manera?

AV: En primer lloc *acció-contemplació*, que és un aspecte que havíem deixat una mica penjat i que és en la primera part d'aquesta pregunta.

Jo crec que la contemplació és el model de tota acció, és a dir, que el místic no és un "penjat" que puja a la muntanya, es queda sol amb allò que veu i en gaudeix per a si mateix. Un cop ha après allò magnífic, allò més alt, allò més vertader, baixa de la muntanya per a donar-ho a conèixer als altres. Hi ha avui molts moviments d'acció, "s'ha de fer alguna cosa", però primer has de saber el que has de fer i, després, doncs "fes-ho". Primer és la contemplació, la contemplació dels misteris, és a dir, el coneixement.

I has de tenir una experiència d'allò que, després, només tu, de forma singular, podràs transmetre als altres. Per això, l'ensenyament és important, ja que no es tracta solament d'una transmissió d'uns elements que has après d'altres persones, o llibres o tradicions, sinó que tu, aquests elements, els has fet teus, i després deixen de ser teus per a ser d'uns altres, i això és transmissió. El "*mittere*" és això, el moment que tu fas que deixin de ser teus. En aquest acte, que és un acte d'amor, i és un acte de compassió també universal --fent servir un llenguatge més budista que cristià, però molt proper al cristianisme--, en aquest acte, doncs, hi ha el veritable ensenyament. La contemplació no és el punt més alt, no pas com certes formes d'espiritualitat pretenen, sinó que és el primer que s'ha de deixar endarrere. Després ve l'acció, és a dir, la immersió en el món. No la fugida vers el Cel, sinó el descens cap a la terra. I aquest descens, doncs, té també tota una empremta moral molt important.

Respecte als "usos transgressors del llenguatge", expressió que certament faig servir molt en el meu llibre..., jo crec, efectivament, que el místic és un transgressor. Per què? Doncs, perquè és un inventor. Un inventor de paraules.

Això sovint molesta molt, els acadèmics sobretot. Aquests només entenen allò que és en els manuals... I les paraules que fa servir Llull no són als manuals de la seva època. Els teòlegs i els filòsofs acadèmics de París es pensaven que era un boig perquè feia servir paraules que només ell entenia. Però aquí hi ha la gran capacitat creadora. Si el llenguatge no és creatiu, si no és transgressor, mor i deixa de tenir significat, deixa de tenir sentit. Els sentits de les paraules s'han de crear constantment. És, una mica, allò que deia Wittgenstein, i que a mi m'ha servit molt per entendre Llull, que el llenguatge s'ha d'"airejar", com s'aireja un camp llaurat. Fa servir una paraula (*durchplügen*) que en alemany es recull del que fan els pagesos amb la terra quan passen l'arada. Llavors, la terra en repòs i somorta es fa viva. No és que el llenguatge de l'escolàstica o del segle XIII fos inservible, era molt viu amb sant Anselm, al segle XI, i encara viu al segle XII, però al final del XIII i inicis del XIV era un llenguatge mort, havia deixat de tenir sentit. I llavors vénen els inventors, creadors de llenguatge, Llull..., Eckhart, que coincideixen en el temps..., que fan per primera vegada teologia i filosofia en llengua vulgar.

És a dir, és com si el llatí a finals del segle XIII ja no fos vàlid per a parlar de Déu. Clar, els "mestres", els "professionals" de Déu no ho podien suportar de cap manera, això. Per què? Doncs, com es pot parlar de Déu en llengua vulgar! Són llengües que no es fan servir a l'Acadèmia. Havien establert quins eren els models per parlar de Déu. Les definicions, tots els sistemes de la teologia com a ciència... Llull té necessitats que aquell llenguatge no li cobreix. Com quan Sta. Teresa parla de "nuevas palabras". L'experiència seva és tan gran que el llenguatge se li ha quedat petit i, per tant, ha de crear noves paraules... Només aquests són creadors de llenguatge.

PS: Aquestes transgressions comencen en una sola persona? Són moviments col·lectius?

AV: Històricament es pot demostrar que són moviments col·lectius. Però això no exclou que siguin també moviments individuals en èpoques en què aquests movi-

ments col·lectius no han estat tan forts. Tots els moviments espirituals del segle XII i XIII, els espirituals que voltaven per tot Europa... Tot això ja va començar a preparar una sensibilitat diferent o, com diu McGinn, un autor americà, una *teologia vernàcula*. A Europa hi ha, a més dels grups de dones, Margarete Porete, Matilde de Magdeburg, entre d'altres, Lull, Eckhart i Dante. Per a mi, aquests darrers són tres autors, gairebé coetanis, que es troben en els inicis del pensament europeu. Estan en el límit..., bons coneixedors de la ciència especulativa, tenen necessitat també d'expressar-se en italià, en alemany, en català...

PS: Ben curiós que en "vulgaritzar" es trobi la creativitat, bona paradoxa..., creativitat i encarnació... tal vegada.

AV: Totalment creatiu... Ara, aquesta és la raó per la qual els místics, aquests místics, tot i que han tingut greus problemes amb l'ortodoxia per crear noves paraules, no han volgut sortir de l'ortodoxia; perquè sabien que des del moment que fossin fora de l'ortodoxia, de l'Església en aquest cas, aquelles paraules ja no tindrien significat per a la pròpia tradició cristiana. És a dir, han patit des de dintre, i no han volgut sortir precisament per a vivificar aquesta terra o aquest llenguatge que estava mort.

PS: De nou, penso ens trobem davant d'una paradoxa. Hi pot haver un dogmatisme que declara profà (*pro-fanum*) allò que pot restar davant el temple, però no entrar-hi, i una transgressió que accepta profanitat però alhora pertinença al temple.

AV: Totalment.

PS: Així, doncs, mantenir la pertinença al temple és també mantenir la meua descoberta i creativitat amb altres. També en això hi ha un aspecte col·lectiu, no?... La vida que passa per mi no em pertany a mi, cal que es mantingui comunicable i vivificant. Tanmateix, quan sóc transgressor, quan busco una nova paraula, aquella nova paraula no es comunica, sobretot als guardians del temple. No l'entenen, però altra gent tampoc..., ja que m'allunyo d'aquell universal establert, però cerco un altre universal... No em quedo aïllat...

AV: Un altre universal, però un altre que ja es troba en la mateixa tradició, si no, hi hauria una ruptura. Però, és a dir, les noves paraules no volen suposar necessàriament una ruptura amb la tradició, si no, aquesta ja no és transmet. Aquests transgressors saben estar en aquest equilibri difícil davant del temple i també a dintre.

PS: Tal vegada ens inviten a reconsiderar el sentit genuí de la paraula fidelitat...

AV: Sí, sí. I sobretot fer veure que els detentors del temple són els que han perdut, o a qui s'ha enfosquit en certa manera l'autèntic sentit de la seva transmissió.

No perquè estiguin dins del temple són ells els qui entenen o posseeixen absolutament el significat...

PS: Ens trobem també aquí davant de la importància de tenir cura de la peculiar consciència donada a la nostra espècie humana. Un do ben preuat juntament amb el de la llibertat... Ens podríeu ampliar allò que, referit a la consciència, assenyalau com el discórrer entre el temps del Jo i el temps del món?

AV: Vet aquí, jo crec que això és justament la vida. La consciència, el saber que et trobes entre el teu temps i una dimensió que es troba per davant teu, el saber que això té lloc, això és la teva pròpia vida. És a dir, quan tu saps que ets conscient, conscient que la realitat no ets només tu ni el model del món, sinó justament allò que es troba entre allò que tu projectes i allò que tu reps del món, és a dir, allò que ve del món vers tu. Aquest entremig és el que, jo crec, es podria anomenar, no en un sentit psicològic, el món de la consciència, el món del saber que som aquí... Aquest estar aquí, aquest ser aquí, el terme que s'inventa Heidegger, el *Dasein*, aquest ésser aquí és un ésser temporal, però amb una projecció mundana, amb una projecció vers allò que m'envolta. Això és el que jo entenc per consciència, entendre que la teva experiència és una experiència històrica i temporal.

PS: Aquest ésser humà, amb la seva consciència, contempla. Erwin Shrodinger formula una invitació a pensar què seria del món sense l'ésser humà que el contemplés... Quelcom de semblant trobo en el vostre dir que la creació segueix essent muda a aquell que, com Perceval, no ha formulat encara la pregunta... Creieu, doncs, que, en absència de la pregunta, encara el vell Rei del Castell no pot saber de camins de guariment?

AV: No es tracta tant d'una pregunta concreta sinó d'un model de preguntes, és a dir, és el fet de preguntar mateix el que ens duu a contemplar el món. La contemplació és una pregunta oberta eternament. I la pregunta s'adreça sempre a allò que es contempla. Això no vol dir que ens trobem en un subjectivisme transcendent, és a dir, què seria del món si jo no el contemplés. Shrödinger no és una mena de cartesià que arriba a afirmar que si jo no el contemplo el món no existeix. En canvi, veig en el model de Shrödinger, i en el model de Llull, si es poden comparar i em sembla que és una bona comparació, que nosaltres som el lloc a través del qual el món es fa possible, el món es fa real. Som llocs de contemplació: som "*templum*". Un temple en el qual el món es fa real. En aquest sentit, sí que es pot dir que el món ens necessita. Els místics diuen: "Què seria de Tu, Senyor, si jo no hi fos?" (Rilke, però també Àngelus Silesius) Déu ens necessita... també el món ens necessita... Per convertir el món en temple cal que nosaltres el contemplem...

I en què consisteix la contemplació? Doncs, en una pregunta eterna sobre allò que ens admira del món.

PS: En quina mesura el reconeixement dels nostres límits i de les pròpies ferides

ens obre, segons Llull, la porta de la saviesa? Com podrem retrobar l'art dels trobadors en la dialèctica entre allò llunyà i allò que es troba ben a prop nostre?

AV: Això es troba en allò que hem afirmat abans en dir que no s'han de separar ciència i amància. És a dir, ens hem de moure en aquest equilibri difícil entre una ciència absolutament allunyada i una experiència molt propera, o entre una ciència absolutament propera i descarnada i una experiència absolutament allunyada a la qual no donem cap vàlua, no? Crec que l'"art de trobar" és l'art de trobar la unió entre ciència i experiència. L'art de trobar..., l'art... és la capacitat de convertir l'amor en coneixement i el coneixement en amor. Trobar el lloc que no li correspon en un moment determinat..., el lloc que no correspon al coneixement és l'amor, el lloc que no correspon a l'amor és el coneixement. Per tant, com dèiem abans, conèixer és estimar i estimar és conèixer.

PS: Havent-ne fet l'experiència de l'aproximació al pensament i vida de Ramon Llull, tot cercant el secret de la vida, heu trobat senyals de camí vers aquest secret? Es relaciona amb l'art de formular preguntes més que en el fet d'obtenir respostes? Es relaciona amb una transcendència amagada en l'obertura a l'altre? Es relaciona amb el lliurament al testimoniatge alhora dialogant i martirial renunciant fins i tot a la contemplació?

AV: Els senyals que jo he trobat, m'atreviria a dir, són el fet de no menystenir cap element de la teva existència, ja que tota ella està prenyada de sentit, no? No hi ha res gratuït en la teva experiència. Tot està ple de sentit, com diria Llull, els arbres, els ocells, els carrers... El bé i el mal, ... No es pot menysprear res del que passa. L'edat de la conversió en els místics és l'edat en la qual comences a estar capacitada per entendre un cert passat teu, que pot il·luminar allò que et queda per viure. Aquesta seria la conversió laica entre nosaltres. És a dir, quan comencem a tenir capacitat d'entendre coses que ens han passat, no com a fets absolutament atzarosos, sinó com a fets que indiquen, il·luminen, algunes de les coses que ara, només ara, pots començar a entendre. En aquest sentit, per a mi, Llull ha estat, i segueix sent, un model molt encisador, i molt preocupant, perquè ni de bon tros crec que l'hagi entès, ni en una desena part de la seva obra o del seu pensament, ni en la complexitat del seu pensament, però sí que he intentat extreure algun sentit del seu pensament que pugui ser vàlid avui. Per això no he fet un treball només biogràfic, que també hi és, sinó que he intentat recuperar un model de saviesa per a l'home d'avui. Per a l'ésser humà que avui es mou, i viu, i que pateix. I no només un model d'acció, sinó també un model de contemplació. Crec que tots hem de tenir, avui, una visió del món contemplativa. I que això no s'entengui com una degradació de la paraula contemplació, sinó com una sacralització d'allò profà. Només si sacralitzem allò profà serem capaços de contemplar les coses del món com a coses extraordinàries, dintre de la seva "vulgaritat". Crec que és el missatge més important de la mística. I de Llull, també com un místic.

Sobre el fet de les preguntes i de les respostes, per afegir al que hem anat ja

comentant, m'ha preocupat una mica no haver deixat gaire clar què és allò que s'ha de transmetre... Jo crec que si el mestre donés respostes tancaria el camí. No pot donar respostes de quin és el secret de la vida, suposant que estigués capacitat per fer-ho, jo crec que mataria el deixeble. És a dir, truncaria la vida del deixeble. La resposta del mestre només té sentit en la vida del mestre, no pot tenir cap sentit en la vida del deixeble. En canvi, formular una pregunta des de la teva pròpia resposta, al nou personatge que entra, a la nova vida que entra, dóna continuïtat a la vida. Tota resposta, en aquest sentit, per positiva que fos, per intel·ligent que fos, truncaria qualsevol nova pregunta.

Jo crec que un dels millors diàlegs de Llull és aquell en què el deixeble pregunta al mestre: "L'home, perquè mor?". I el mestre li diu: "L'ampolla es trenca i el vi surt". És clar, nosaltres estem acostumats a sentir aquestes converses, sapiencials per dir-ho així, en la tradició Zen, o sufis, però no creiem que hi siguin en la nostra tradició occidental, oi? Llull, a l'*Arbor quaestionalis*, té un grapat d'aquestes preguntes amb respostes absurdes. Però no són absurdes, el que intenten és que siguis tu mateix el que trobis la resposta. I la resposta en realitat té un sentit absolutament lògic. L'ampolla es trenca, el cos mor i surt l'ànima..., si tu vols, en un sentit molt platònic. Però, en canvi, té la voluntat de ferir el deixeble, de donar-li una bufetada, perquè desperti i no esperi del mestre la resposta; sinó que sigui ell mateix qui iniciï aquesta peregrinació en el món, que és un laberint, per acabar trobant noves preguntes i no respostes mortals.

PS: Dues coses se'm belluguen respecte d'això. Primer, que el deixeble no cregui que el mestre, en donar-li aquestes "carinyoses" bufes, és un geni inspirat i inimitable, sinó que segurament és una persona que ha passat per conversió i solitud, que ha patit, que ha anat a Randa...

AV: Hi ha autoritat, per tant, és a dir, hi ha reconeixement de l'autoritat, cosa que avui dia també es fa difícil d'entendre... Però jo crec que no podem obviar-ho. No puc deixar de dir-ho... Mentiria. El deixeble, per creure que aquesta "resposta/no-resposta" del mestre li serà vàlida, ha de reconèixer l'autoritat del mestre. Aquesta autoritat en què consisteix? En què aquest mestre ha fet en si mateix l'experiència de cercar les seves respostes, perquè ha tingut algú que l'ha guiat. En aquest sentit, el mestre és un guia..., que no és poc! Per tant, s'han de transmetre continguts o bé s'han de transmetre mètodes, maneres de fer? Jo, sense excloure ni una cosa ni l'altra, en aquest moment de la meua vida sóc més a prop de transmetre models o maneres de fer, ja que els continguts resten molt atzarosos, depenen de la teua pròpia conjuntura...

PS: La paraula model també avui dia resta tancada. Hi ha, em sembla, fins un abús, per exemple, de la paraula "paradigma", amb desconeixement del seu sentit, que inclou en tot cas un determinat sentit de model, un "model de procés", de pelegrinatge, diria jo, en el tema que ens ocupa.

AV: Per a Aristòtil, la filosofia era mètode...

PS: Mètode és camí, oi?, més que programació fixa, manera de fer externament estructurada...

AV: També es fa servir la paraula *contemplació* per a les banalitats més grosses...! En tot cas, el savi ha d'assajar fer ús del que el moment de la vida li ofereix..., com ara els ordinadors, sense quedar atrapat... Sense convertir aquests models en ídols.

PS: No idolatrar, certament, i tanmateix aquell "res del que és humà m'és aliè". Fins i tot, aquell pasqual "*O felix culpa...*", ja que ens ha portat el Redemptor. Què deu ser saber estar amb el que comporta limitació, sofriment, poca cosa... per poder obrir-se a la transcendència? Éssent profà puc entendre el meu afany per la meua pertinença al temple.

El místic, des de la contemplació, coneix el descens que estima tot allò que troba en el seu descens... i en fa matèria de comunió...

AV: El model de Llull és el model del savi, el model del místic... Un cop has vist, un cop has entès..., no t'ho quedes per a tu, neix la comunicació als altres. Baixa a la ciutat, sense l'aire de la muntanya, i troba la vulgaritat tremenda, però hi ha el sacrifici, la renúncia..., s'estava tan bé allà dalt la muntanya... Vet aquí el testimoni, el martiri. Cal dir als altres que hi ha quelcom a entendre. Hi ha quelcom a experimentar. Res més. Cada tradició, després, ha posat contingut en això, el que s'ha via d'entendre...

La conversa va seguir ja en un to més col·loquial compartint experiències de professors universitaris. El lector perdonarà que deixem aquí la transcripció i respectem les seves pròpies conclusions respecte d'això. Tenim el desig, o l'atreviment, que la publicació d'aquesta conversa mogui experiència...